

Останній листок (стисло)

О. Генрі

У невеличкому районі на захід від площі Вашингтона вулиці розбилися на вузькі смужки, що називаються проїздами. Ці проїзди утворюють химерні кути й повороти. Там одна вулиця перетинає навіть сама себе разів зо два. Якомусь художникові пощастило відкрити надзвичайно цінні властивості цієї вулиці. Уявімо собі, що збирач боргів з рахунком за фарби, папір та полотно, йдучи цим маршрутом, раптом стрічає самого себе, коли він уже повертається назад, не діставши в оплату жодного цента!

Отож люди мистецтва незабаром налетіли в старий чудернацький Грінч-Вілідж у пошуках вікон, що виходять на північ, гостроверхих дахів XVIII століття, голландських мансард і низької квартирної платні. Потім вони притягли туди з Шостої авеню кілька олов'яних кухлів та одну-дві жаровні й утворили "колонію".

Студія Сью і Джонсі¹ містилася на горищі присадкуватого триповерхового цегляного будинку. Одна дівчина приїхала з штату Мен, друга — із штату Каліфорнія. Вони познайомилися <...> у місцевому "Дельмоніко"², ресторанчику на Восьмій вулиці, побачили, що їхні погляди на мистецтво, салат з листя цикорію та широкі рукави цілком збігаються, і вирішили найняти спільну студію.

Це було в травні. А в листопаді холодний, невидимий пришелець, якого лікарі називають Пневмонією, почав бродити по колонії, торкаючись то одного, то другого своїми крижаними пальцями. <...>

Містера Пневмонію не можна було назвати благородним старим джентльменом... і тепер Джонсі, нездатна й поворухнутись, лежала на фарбованому залізному ліжку, дивлячись крізь невеличкі шибки голландського вікна на глуху стіну сусіднього мурованого будинку.

Одного ранку заклопотаний лікар порухом кошлатої сивої брови запросив Сью в коридор.

— У неї один шанс... ну, скажімо, з десяти, — повідомив він, збиваючи ртуть у термометрі. — І цей шанс полягає в тому, щоб вона хотіла жити. Та коли люди починають діяти в інтересах гробаря, то вся фармакопея — марнота. Ваша маленька подруга вже вирішила, що ніколи не одужає. Які в неї були наміри на майбутнє?

1 Джонсі — пестливе від Джоанна.

2 Дорогий ресторан у центрі Нью-Йорка.

Вона... вона хотіла намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку, — сказала Сью.

Намалювати? Дурниці! Чи нема у неї чогось такого, про що справді варто було б думати — наприклад, якогось хлопця?

Хлопця? — перепитала Сью голосом, схожим на звук натягнутої струни. Хіба хлопець вартий... ні, докторе, нічого такого немає.

Ну, тоді це просто занепад сил, — підсумував лікар. — Я зробила все, що тільки може наука, знаряддям якої я є. Але коли мій пацієнт починає рахувати карети в своїй

похоронній процесії, я скидаю з цілющої сили ліків п'ятдесят процентів. Якщо вам удасться, щоб вона хоч раз спитала, який буде цієї зими новий фасон рукавів в пальтах, я зможу поручитися, що в неї буде один шанс не з десяти, а з п'яти.

Коли лікар пішов, Сью вибігла в майстерню й плакала в японську паперову серветку, аж доки та геть не розмокла.

Потім узяла креслярську дошку і, насвистуючи веселий мотивчик незалежно ввійшла до кімнати.

Джонсі, майже непомітна під ковдрою, лежала, повернувшись обличчям до вікна. Сью перестала насвистувати, подумавши, що Джонсі заснула.

Нона прилаштувала дошку й почала малюнок тушшю — ілюстрацію до журнального оповідання. Молоді художники мусять мостити свій шлях у Мистецтво, малюючи ілюстрації до журнальних оповідань, які молоді автори пишуть для того, щоб вимостити собі шлях у Літературу.

Малюючи героя оповідання, ковбоя із штату Айдахо в елегантних штанах, з моноклем, Сью почула тихий шепіт, що повторився кілька разів. Вона швидко підійшла до ліжка.

Очі у Джонсі були широко розплющені. Дівчина дивилась у вікно й лічила — лічила в зворотному порядку:

— "Дванадцять", — мовила вона і трохи згодом: — "одинадцять", — потім: — "десять" і "дев'ять", — а тоді, майже одночасно — "вісім" і "сім".

Сью стривожено подивилась у вікно. Що там лічити? Адже перед очима лише порожніє безмежно похмуре подвір'я та глуха стіна .... иного будинку на відстані двадцяти футів. До половини тієї стіни видряпався старезний плющ, вузлуватий і підгнилий біля коріння. Холодний подих осені струсив з нього листя, й було добро видно, як майже голі галузки рослини чіпляються за потріскані цеглини.

— Що там таке, серденько? — спитала Сью.

— Шість, — ледь чутно мовила Джонсі. — Тепер вони падають швидше. Три дні тому їх було майже сто. Аж голова боліла рахува ти. А сьогодні вже легко. Он іще один упав. Тепер лишилося тільки п'ять.

— П'ять чого, серденько? Скажи своїй Сьюді.

— Листків. На плющі. Коли впаде останній, я помру. Я знаю це вже три дні. Хіба лікар нічого тобі не сказав?

— Таких дурниць я ще ніколи не чула, — пирхнула Сью, чудо во вдаючи зневагу. — Яке відношення має листя старого плюща до твого одужання? А ти ж, капосне дівчисько, так любила цей плющ! Не будь дурненькою. Бо ж іще сьогодні вранці лікар мені казав, що твої шанси одужати, та й то скоро... стривай, як же він сказав?... Він сказав, що в тебе десять шансів проти одного! А це майже стільки, як у кожного з нас у Нью-Йорку, коли їдеш у трамваї або проходиш повз новий будинок. Спробуй-но тепер з'їсти бульйону і дай твоїй Сьюді докінчити малюнок, щоб можна було продати його редакції і купити своїй хворій дівчинці портвейну, а собі, ненажері, свинячих котлет.
<...>

Старий Берман був художником і жив на першому поверсі під ними. Йому вже перевалило за шістдесят, і борода в нього, як у скульптури Мікеланджело "Мойсей", кільцями спускалася з його голови сатира на тіло карлика. В мистецтві Берман був невдахою. Сорок років тримав він у руках пензель, але й на крок не наблизився до своєї Музи, щоб хоч торкнутися краю її мантиї. Він весь час збирався створити шедевр, але навіть не почав над ним роботи... На шматок хліба він заробляв, позуючи тим молодим художникам з колонії, які не могли платити натурникові-професіоналу. Він занадто багато пив і ще не облишив балачок про свій майбутній шедевр. Що ж до всього іншого, то це був буркітливий Дідок, який нещадно знущався з усякої делікатності, в кому б вона не виявлялась, і дивився на себе як на сторожового пса, спеціально поставленого захищати двох молодих художниць у студії нагорі. <...>

Сью розповіла старому про химери Джонсі й про свої побоювання відносно того, як би її подруга... не відлетіла від них, коли зв'язок із світом у неї ще послабшає.

Старий Берман з червоними очима, які помітно сльозилися, галасливо виявив свою зневагу, знущаючись із таких ідіотських вигадок. <...>

Джонсі спала, коли вони піднялися нагору. Сью опустила штору аж до підвіконня й знаком веліла Берманові пройти в другу кімнату. Там вони зупинилися біля вікна й з острахом подивилися на плющ. Потім мовчки презирнулися. Надворі вперто йшов холодний дощ із снігом. Берман у старій синій сорочці, зображаючи відлюдька-золотошукача, всівся на перекинутому догори дном чайнику, що правив за скелю.

Наступного ранку, прокинувшись після короткого сну, Сью побачила, що Джонсі не зводить сумних, широко розплющених очей із опущеної зеленої штори.

Підніми її, я хочу подивитися, — пошепки наказала Джонсі.

Сью стомлено послухалась.

Неймовірна річ! Цілу ніч періщив дощ і шаленів рвучкий вітер, а на цегляній стіні ще виднів листок плюща. Один-єдиний. Темно-зелений біля стебла, але з жовтизною тління й розкладу по зубчастих краях, він хоробро тримався на гілці за двадцять футів від землі.

Це останній, — мовила Джонсі. — Я думала, він неодмінно впаде вночі. Я чула, який був вітер. Сьогодні він упаде, тоді й я помру. < ...>

День повільно минув, але навіть у присмерку вони бачили на тлі цегляної стіни, що самотній листок плюща тримається на своїй ніжці. А потім, коли настала ніч, знову зірвався північний вітер, знов у вікна періщив дощ, тарабанячи по низьких голландських карнизах.

Коли розвидніло, Джонсі безжально звеліла підняти штору.

Листок плюща був ще на своєму місці.

Джонсі лежала й довго дивилась на нього. А потім озвалася до Сью, яка на газовій плитці розігрівала для неї курячий бульйон.

Я була поганим дівчиськом, — сказала Джонсі. — Щось примусило цей останній листок залишитись там, де він є, щоб показав, яка я була противна. Це гріх — хотіти вмерти. Тепер ти можеш дати мені трохи бульйону й молока з портвейном... Або ні,

принеси спочатку дзеркало, потім обклади мене подушками — я сидітиму й дивитимусь, як ти готуєш їсти.

Через годину вона сказала:

Сьюді, я сподіваюсь намалювати коли-небудь Неаполітанську затоку.

Удень прийшов лікар, і Сью, проводжаючи його, знайшла привід вийти в коридор.

— Шанси рівні, — сказав лікар, потискуючи худеньку тремтячу руку Сью. — Гарний догляд — і ви виграєте. А тепер я повинен навідатися ще до одного хворого, тут унизу. Його прізвище Берман, здається, він художник. Теж пневмонія. Він старий, німецький, а хвороба в тяжкій формі. Надії ніякої, але сьогодні його заберуть до лікарні, там йому буде зручніше.

Наступного дня лікар сказав Сью:

— Небезпека минула. Ви перемогли. Тепер харчування й догляд — і більше нічого не треба.

А надвечір того ж дня Сью підійшла до ліжка, де лежала Джонсі.

— Мені треба щось тобі розповісти, біле мишенятко, — сказала вона. — Сьогодні в лікарні від запалення легенів помер містер Берман. Він хворів тільки два дні. Позавчора вранці двірник знайшов старого в його кімнаті безпорадного від страждань. Його черевики й одяг геть промокли й були холодні як лід. Ніхто не міг збагнути, куди він ходив такої жахливої ночі. Потім знайшли ліхтар, який ще горів, драбину, перетягнуту в інше місце, кілька розкиданих пензлів і палітру, на якій було змішано зелену та жовту фарби. А тепер подивись у вікно, люба, на останній листок плюща. Тебе не дивувало, що він ні разу не затремтів і не колихнувся від вітру? Ах, сонечко, це і є шедевр Бермана, він намалював його тієї ночі, коли впав останній листок.

Переклад М. Дмитренка

Коментар

"Останній листок" — не тільки одна з найвідоміших новел О'Генрі, це одна з найкращих новел в усій світовій літературі, яка розкриває тему відданої любові людини до людини. Це сумна, зворушлива історія самовідданої дружби і самопожертви двох бідних дівчаток-художниць, які приїхали до Нью-Йорка з провінції. Історія, сповнена глибокого переживання за долю героїв.

Сью і Джонсі мешкають у районі "дахів XVIII століття, голландських мансард і дешевої квартирної плати". Усього майна в них — "декілька олов'яних кухлів і одна-дві жаровні". Приблизно у таких самих умовах живе і художник-невдаха Берман — сварливий старий, який заробляє на життя, позуючи молодим художникам, п'є запоем, знущається з "будь-якої сентиментальності" і постійно розмовляє про шедевр, який він коли-небудь залишить світові. Але жалюгідні умови існування героїв — лише тло, на якому найповніше розквітає краса їхніх душ. Коли одна з дівчин тяжко захворіла на пневмонію, подруга усіма засобами намагалася вилікувати її і повернути волю до життя, проте врятував дівчину старий Берман. Саме він виявився спроможним на великий акт самопожертви: ціною власного життя він підтримав дух Джонсі і врятував її від смерті. Під льодяним дощем уночі Берман намалював на стіні свій "шедевр" —

листок плюща замість того останнього, який зірвав вітер. Цей листок, що не підкоряється негоді і залишається на плющі, збудив у Джонсі волю до життя, і вона одужала. А старий Берман захворів на пневмонію і помер.

Новела О'Генрі є взірцем майстерної композиції та вирізняється динамічним сюжетом. У ній автор використовує свій улюблений прийом побудови сюжету — несподівану кінцівку, завдяки якій образ Бермана набуває справжньої духовної величі: в одну мить старий невдаха і пияк морально виростає в очах читача і постає символом жертвної і відданої любові людини до людини.